

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2016|001 VAN 14 JANUARI 2016

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN DE VILLA LENAERTS-SCHILLEBEECKX IN ARENDONK, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 1 DECEMBER 2015

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 14 januari 2016 volgende advies uit:

1. De VCOE ontving op 1 december 2015 een adviesvraag van Geert Bourgeois, minister-president van de Vlaamse Regering en minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed over de voorlopige bescherming als monument van Villa Lenaerts-Schillebeeckx, gelegen Begijnhof 13 in Arendonk. Het pand is opgenomen in de inventaris bouwkundig erfgoed als vastgesteld relict (ID75381).

De VCOE vindt het positief dat een uitgebreid dossier voor advies werd voorgelegd aan de commissie. De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige bescherming met name (a) het ministeriële besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan en (d) het beschermingsvoorstel.

2. De commissie erkent de erfgoedwaarden van de villa Lenaerts-Schillebeeckx. De villa vertegenwoordigt de relatie van Arendonk met de sigarenindustrie in de eerste helft van de 20ste eeuw. Het is een authentiek voorbeeld van een monumentale residentiële belle-époque woning in een landelijke regio. Het ministerieel besluit stelt terecht dat de villa een representatief voorbeeld is van burgerlijke architectuur op het platteland ca. 1900. De villa weerspiegelt tevens de sociale status van de burgerlijke elite in de belle époque.

Een belangrijk deel van het hoogwaardig afgewerkte interieur is gaaf bewaard en representatief voor de burgerlijke interieurkunst aan het begin van de 20ste eeuw. Het ministerieel besluit besteedt bij de beschrijving van de erfgoedwaarden veel aandacht aan het contrastrijke materiaalgebruik zoals het aanwezige glas, metaal en hout, alsook aan de diverse aspecten van de interieurafwerking zoals de (imitatie)schilderingen.

De commissie vindt het positief dat de architecturale waarde onder meer wordt beoordeeld op basis van een inventarisatie van het bouwkundig erfgoed in de regio. Wat betreft de beschrijving van de architecturale waarde, vraagt de commissie explicieter te verwijzen naar de onmiskenbare invloeden van toenmalige grootstedelijke nieuwbouwarchitectuur zoals Art-nouveau en de eclectische mix van stijlen die afwisselt per salon. De culturele waarde van de woning kan verder worden onderbouwd vanuit de bijdrage die de woning leverde aan het imago van het sigarenmerk Lenaerts-Schillebeeckx en de bijhorende handelsactiviteiten.

De commissie ondersteunt aldus artikel 1 van het ministerieel besluit waarin de bescherming van Villa Lenaerts-Schillebeeckx wordt vastgelegd.

3. Afbakening: Het inhoudelijk dossier motiveert de afbakening van het beschermde goed. Wat betreft de opname van de vernieuwde aanbouw in de afbakening van het monument stelt het dossier: *‘Ook de vernieuwde aanbouw wordt opgenomen in de afbakening gezien deze teruggaat op een aanbouw die bestond sinds de bouwdatum van de woning. Het interieur van deze aanbouw heeft geen erfgoedwaarde.’* De commissie stelt vast dat de meerwaarde van de

moderne uitbouw voor de bescherming van de villa onvoldoende wordt aangetoond en stelt daarom voor de aanbouw niet mee te beschermen.

Uit het inhoudelijk dossier (p. 2) blijkt er een sterke historische band te bestaan tussen de villa en het pand op nr. 15: *'Aanvankelijk woonde de sigarenfabrikant Johannes Lenaerts (1847-1900), zaakvoerder van de fabriek Lenaerts-Schillebeeckx, in de huidige woning nr. 15, opklimmend tot 1889 en gelegen in de toenmalige Kromstraat (heden Begijnhof genaamd).'* Naast de historische relatie is er een duidelijke ruimtelijke relatie tussen beide panden. De oorspronkelijke directeurswoning op nr. 15 draagt sterk bij aan de context van het monument. Bij de beschrijving van de ruimtelijke context van de villa beperkt het inhoudelijk dossier zich evenwel tot: *'De half vrijstaande woning op nr. 15, gelegen naast het voor bescherming voorgestelde goed, is opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed (ID75382).'*

Op basis van voorliggend dossier is het onvoldoende duidelijk wat de erfgoedwaarde van het pand op nr. 15 is. De commissie vestigt de aandacht in het bijzonder op de belangrijke historische en ruimtelijke relatie tussen de woning en de villa en vraagt na te gaan in welke mate deze waarden - inclusief de eventuele aanwezigheid van de industriële uitrusting die verband houdt met de sigarenindustrie in Arendonk - gevrijwaard kunnen worden. De commissie vraagt bijkomend onderzoek naar de samenhang tussen beide panden en vraagt in functie van het onderzoek een bijkomende bescherming van het pand als monument of minstens als dorpsgezicht ter ondersteuning van de monumentale waarde van de villa.

4. Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar de historische, architecturale, artistieke en culturele waarde die de bescherming verantwoordt en beschrijft zeer uitvoerig de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen die de bescherming als monument verantwoorden.

De commissie stelt vast dat de beschrijving van de voortuin niet overeenstemt met de huidige situatie (zoals vastgelegd in de fotoregistratie). Het ministerieel besluit stelt namelijk: *'de voortuin wordt afgezet met een lage beukenhaag en een smeedijzeren poort.'* De voortuin is evenwel voorzien van hoge en dikke hagen en leibomen. De commissie vraagt de beschrijving af te stemmen op de huidige indeling en aanplanting van de voortuin.

5. De beheersdoelstellingen voor het te beschermen monument zijn opgenomen in artikel 3 van het ministerieel besluit.

Artikel 3 formuleert onder meer beheersdoelstellingen met betrekking tot de voortuin: *'De voortuin dient behouden te worden omdat deze als open ruimte een rustpunt vormt in het straatbeeld met een eerder gesloten bebouwing en deze vanop de straat een vrij zicht biedt op het beeldbepalende vrijstaande volume.'* In de huidige situatie is er evenwel geen sprake van een open ruimte of vrij zicht op de villa zoals dat het geval was bij de oorspronkelijke tuinaanleg (cf. de historische postkaart, foto 1 in de fotoregistratie). De commissie is van oordeel dat het behoud van de huidige aanleg van de voortuin niet wenselijk is en stelt voor om te streven naar het herstel van het open zicht op de voorgevel. Deze doelstelling kan bereikt worden door het niet vernieuwen van de lestructuren en de hoge haag boven de poort op lange termijn.

6. De commissie vindt het positief dat het beschermingsbesluit in artikel 4 ingaat op de voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het te beschermen monument.

De commissie vraagt om art. 4 a) het parement nog verder te specificeren voor wat betreft het voegwerk. De commissie vraagt de beschrijving aan te passen als volgt: *'...(polychroom baksteenmetselwerk met knipvoegwerk en met verwerking van natuursteen)...*

7. Tot slot geeft artikel 5 een overzicht van de toelatingsplichtige handelingen voor het te beschermen monument.
8. Op basis van bovenstaande opmerkingen geeft de commissie een gunstig advies voor de voorlopige bescherming als monument van Villa Lenaerts-Schillebeeckx in Arendonk.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter